A hiedelmek gyűjtője és költője

Polner Zoltán kötetei: *Szigorú vallomás, Egyetlen hangszer, Föld szülte fáját, Ördöngösök, A szivetekre bizom, Táncoltató, Teknyőkaparó, Éganyám, földanyám, Koronával koronázzák, Arany fának arany ágán, Varázslások, Mikor az Úr Jézus a földön járt, Jegykendő a forgószélben.* Műveiből kilenc néprajzi film és két rádióműsor készült; Balázs Árpád pedig megzenésítette verseit. Társszerzője a *Boszorkányok, varázslatok* című táncjátéknak, s már készül az opera, *Az utolsó stáció.* (Zenéjét a népdalgyűjtő Pongrácz Zoltán írta, aki egyszersmind az elektronikus zene legjelentősebb hazai képviselője is.) *A csönd árnyéka* című, groteszk verseket tartalmazó kötete jövőre jelenik meg

— Érdekes, hogy Ön, a babonák gyűjtője, népi hiedelmek rögzítője ezektől ennyire függetlennek látszó műfajban is tevékenykedik

— Talán mégsem független a groteszk a népitől — csak éppen egymásnak ellenkezői. Ez jelentős különbség... A népi hagyományok s az ebből létrehozott versek egyaránt értékekre épülnek, e kötetnyi groteszk pedig nem más, mint (egyebek közt a két pozitív hős által) az értéktelen erkölcsi tartalmak, magatartásformák kigúnyolása. A népi emberrel szemben a világpolgár jelentkezik e verseimben. Következésképpen elképzelhető, hogy esetleg kettő van belőlem. Vagy három..

— Ön sokszorosan bejárta Csongrád megye hatvankét települését... Annyi babonát, hiedelemmaradványt gyűjtött, hogy szétment a magnója, s az anyagot szinte még csak legépelni is alig lehet... Tíz néprajzi tárgyú kötete jelent meg, de ez csak belekóstolást engedélyez a gyűjteménybe. Gondolkozik-e esetleg összefoglaló munka előállításán?

— A helyzet az anyag természetéből adódóan igen sajátságos. Hiedelmek, babonák... Egyszerűen elképesztő a változatosságuk. Például csak tehénrontásból legalább hatszázféle van! Ez hatszáz oldal. De ki olvas el hatszáz oldal tehénrontást? Elég, ha az ember elolvas belőlük hármat-négyet, s máris tudja, hogyan kell csinálni... A többi csak variáció. Ha másban van, egy apró motívumban föltétlenül különbözik a többitől, s hiányzik egy mai Ortutay Gyula: aki tudja, mi minden őrződik meg számunkra ezek rögzítésével... Az összefoglaló kiadást sem Kardos, sem Illés Endre nem vállalta. Sok az anyag.

*

Polner Zoltán nemcsak gyűjtője a hiedelmeknek, hanem költője is; neve nemzetközi irodalmi lexikonban szerepel. Versei alapanyaga, a döbbenetes erejű metaforák megint csak saját gyűjtéséből származnak: Ferencszállás, Kiszombor, Apátfalva, Magyarcsanád, Pitvaros, Földeák környékéről.

— Úgy variálom a gyűjtött elemeket, ahogy akarom, de: a szépköltészet törvényeinek megfelelően. Ez a módszer lényegében megegyezik Bartók és Kodály eljárásával. Ha már itt tartunk, el kell mondanom: Bartók és Kodály — mestereimnek tekintem őket — nem ástak az alapokig: csak magát a jelenséget, a népdalt írták le. Az igazi alapzat, a *sárga föld*, a hiedelemvilág, a babona. Ebből sarjadtak ki, tárgyiasítódtak a népdalok.

— Megint visszakerültünk a gyűjtéshez... Úgy érzem, ezt tartja legfontosabbnak.

— Igen... Elképesztő, mi minden mellett megyünk el úgy, hogy nem tudunk róla. Szinte a közelmúltban került csak ki: létezik például apokrif népi imádság! Erdélyi Zsuzsa gyűjtése mellett az enyém jelent csak meg kötetben. Azt tartom, a néprajzi gyűjtése fontosabb, mint ezek rendszerezése, összegzése. Hiszen az előbbi nélkül az utóbbi elképzelhetetlen. Akiktől gyűjtöttem — őket ma már nem tudnám megszólaltatni. Szinte kivétel nélkül halottak.

*

— Önt alighanem megkötötte a sátáni bűbáj. Mi vonzza a babonákhoz, hiedelmekhez, boszorkánysághoz?

— Sok minden... Itt van például a lábnyom és jegykendő motívuma, ami a *Boszorkányok, varázslatok* egyik alappillére. A történet a következő: a boszorkánynak tetszik Ördögűző István, ezért elvarázsolja a lányt, aki viszont Ördögűző Istvánnak tetszik. István *fölveszi a lány lábnyomát, beleköti a jegykendőbe, és elindul világgá,* megkeresni szerelmesét... Hát ez az. Szerintem csodálatos dolog, a lét s szemlélet határán vibráló valami ez a lábnyomfölszedés.

— Hiszen mi is egy lábnyom? Föld, víz, levegő, s ha mindehhez — a képzavart vállalva — hozzáadjuk a képzelet gyújtó tüzét, máris megvan a négy elem. Ami köztudomásúlag az egész világ.

FARKAS CSABA

Ösztöndíjjal Manchesterben

A Magyarországon nyugati nyelvet tanulók nincsenek elkényeztetve a külföldi nyelvgyakorlatokat illetően. Nincs ez másképp az angol szakosok esetében sem. Az eddigi évek gyakorlata szerint minden nyáron öt JATE-s utazhatott *Angliába* egy hónapra. Ez évben ez a szám megduplázódott, sőt rajtuk kívül még néhány diák (és tanár) részt vehetett a *Soros-alapítvány* öthetes nyelvi kurzusán az Egyesült Államokban. Az előző évekhez képest tehát „megszaladt" az angolosoknak. Ennek épp ideje volt, hiszen eddig ők voltak az ösztöndíj szempontjából a legmostohább helyzetben.

E cikk szerzője egyike volt az idén Nagy-Britanniába utazóknak. Egyetemünkről kilencen Londonban tanultak, jómagam pedig (három ELTE-s lány társaságában) Manchesterben. Amikor ez kiderült, kicsit irigykedtem a többiekre, gondolván, én „csak" egy piszkos, füstös stb. iparvárosba kerülök. Meg kell mondanom, igen pozitívan csalódtam. De erről majd később, most tartsunk sorrendet.

Odautazásunk nem volt éppen zökkenőmentes, bár egy kicsit jobb szervezéssel az lehetett volna.

Utunkat a *British Council* (a brit kultúra terjesztésével megbízott ügynökség) szervezte és finanszírozta — természetesen a *Művelődési Minisztériummal* együtt. Az ő képviselőjük várt bennünket Londonban — egy nappal későbbre. Másnap ugyanis nem volt MALÉV-járat, ezért akkor nem mehettünk. Ha nincs nálunk az engedélyezett kétezer forintnyi valuta, vagy az állomáson alszunk, vagy előre elköltünk tekintélyes összeget szaliásra. Erre a szervezésnél ügyelni kellett volna (pl. már itthon megvenni a vonatjegyet). Manchesterben aztán — igaz egy órai nehéz csomagokkal való bolyongás után — végre megtaláltuk a lakhelyünkül szolgáló diákszállót.

A már említett pozitív csalódást az okozta, hogy Manchester szinte egyáltalán nem olyan, mint amilyennek az ember olvasmányai alapján képzelné. Az „iparváros" rész a perifériára szorult; a központi részt üzletek, iroda-, szolgáltató- és lakóházak, intézmények és gyönyörű zöld parkok foglalják el.

A város története az ipari forradalom idejére nyúlik vissza. Manchester tulajdonképpen ennek a fellendülésnek köszönheti létét. Az új vívmányokkal új ipar teremtődött szinte egyik napról a másikra. A gyárak, gyapotmalmok és egyéb létesítmények egyre nagyobb munkástömeget vonzottak, melyek aztán az ipari központ körül telepedtek le. A környéken található szén energiájával működtették a tengerentúlról érkező gyapotot feldolgozó üzemeket. Később megépítették a Manchester-csatornát, melyen tengerjáró hajók is elérhették a várost és így Liverpool nem fölözhette le a kikötői vámokat.

A napóleoni háborúk után ezrek áramlottak ide egész Európából megcsodálni az „új világot". Sokan (például Engels vagy Dickens) észrevették azokat az árnyoldalakat is. Azt, hogy ennek a szédületes fejlődésnek nagy ára volt: tömegek laktak és dolgoztak leírhatatlan körülmények között (például tizennyolcan éltek egy pincében), a környezetet pedig szinte teljesen tönkretették. S mindezt az akkori világ legfejlettebb ipari városában az „új Anglia új fővárosában" — hangsúlyozta *Taylor* professzor, a kiváló angol történész, akinek Manchester történetével foglalkozó videofilmjét az egyik óra keretében láttuk.

A XIX. század végén azonban elkezdődött egy folyamat, amelynek (no meg a sajátos időjárásnak) köszönhetően kialakult egy maihoz hasonló környezet. A gyárak kitelepültek a központból, helyüket raktárak és (főleg német érdekeltségű) kereskedőházak foglalták el. Az otthon kudarcot vallott német liberálisok Manchesterben sikert könyvelhettek el.

Hát ennek az aránylag rövid, de érdekes történetű városnak a *technikai* egyetemén gyűlt össze *150—200* jelentkező, hogy tanulja, illetve gyakorolja az angol nyelvet. A (ha jól számoltam) 13 országból érkezetteket egy felmérő teszt alapján csoportokba osztották. A leghaladóbb csoport így igencsak nemzetközire sikeredett. Három spanyol, két olasz, és egy-egy cseh, holland, mexikói és nyugatnémet mellé a négy magyar is ide került. *Naponta háromszor másfél óra* foglalkozás volt, melynek keretében az angollal mint világnyelvvel, a brit kultúrával és társadalommal ismerkedtünk, meglátogattunk egy bírósági tárgyalást, néhány múzeumot és a helyi lap, a Manchester Evening News nyomdáját (a szerkesztőséget sajnos nem). Az órák többsége hasznos volt; de az igazi nyelvgyakorlatot a nyelvi környezet jelentette. Az ember az utcán, üzletben, moziban sok mindent lát és hall, s ha kíváncsi valamire vagy venni akar valamit, angolul kell megszólalnia. Ez az, amiért a nyelvi környezetben való tartózkodás összehasonlíthatatlanul jobb (igaz, kicsit költséges) módszer egy idegen nyelv elsajátítására.

Száraz, unalmas és hasznontalan szövegek fölé görnyedve ugyanis nem lehet egy nyelvet megtanulni. Arról, hogy mi nem ezt csináltuk, majd a következő számban számolok be.

LACZKÓ SÁNDOR

Egy hónap New Yorkban

Mint annak idején lapunk hasábjain erről beszámoltunk, *dr. Kaáli Nagy Géza*, az Albert Einstein College of Medicine-hez tartozó Women's Medical Pavilion igazgatója alapítványt hozott létre, melynek keretében 1987-től kezdve évente egy hallgató négyhetes szakmai gyakorlaton az Egyesült Államokban tartózkodhat. Ezt az egyhónapos ösztöndíjat első ízben *Krizsa Ferenc*, jelenleg hatodéves orvostanhallgató nyerte el, akivel közvetlenül New Yorkból történő hazaérkezése után beszélgettünk el.

— Mi volt a profilja annak a kórháznak, amelyben ezt az egyhónapos szülészet-nőgyógyászat gyakorlatot töltötted?

— A Women's Medical Pavilion ambulans betegellátást biztosító intézmény. Terhességmegszakítást, in vitro fertilizációt (mesterséges megtermékenyítést), tuba sterilizációt végeznek elsősorban.

— A terhességmegszakításnak milyen jogi szabályozói vannak az Egyesült Államokban?

— Gyakorlatilag nincs jogi szabályozása. Durván fogalmazva: ha egy nő bejön az utcáról, és kéri, hogy végezzék el rajta ezt a műtétet, ezt minden további nélkül megteszik. A műtét után két órával hazamehet. Magyarországon 12 hetes terhességig engedélyezik az abortuszt, ott viszont a huszonnegyedik hétig.

— Gondolom, találkoztál olyan gépekkel, technikai berendezésekkel, amelyek újak voltak számodra.

— Nagy örömömre szolgált, hogy találkoztam ilyen, hazánkban még nem használatos eszközökkel. Egyik közülük a hüvelyi ultrahangos vizsgálat, amely nagy felbontású, jó minőségű képet ad, s amelynek segítségével a hagyományos módszerekkel nem diagnosztizálható betegségek is kimutathatók. Például a *petefészek-daganatok* „felfedezésében" van nagy jelentősége, hiszen eddig ezeket csak tapintással, és aránylag előrehaladott állapotban lehetett diagnosztizálni. A hasfalon keresztül készített képek túlságosan kis felbontásúak voltak. A másik technikai újdonságot azok az eszközök jelentették, amelyekkel a *lézer-mikrosebészeti* beavatkozásokat végzik. A laparoszkópot videoberendezéssel kapcsolják össze, így a testen belül folytatott műtétet a képernyőn — a műtőben, de a kórház területén bárhol — bárki nyomon követheti.

— Milyen volt a szakmai programod?

— Érdekes, változatos. Dr Kaáli Nagy Géza személyesen irányította tevékenységemet, s megismerhettem őt kedves, körültekintő házigazdaként is. A hét napjaiból hatot a kórházban töltöttem, de megmutatták a *Columbia* egyetemet, a *Cornell University* könyvtárát, s voltam a *Montefiore Hospitalban* is. Összességében nagyon hasznosnak tartom ezt az egyhónapos gyakorlatot, biztos vagyok benne, hogy a későbbiekben kiutazóknak is szakmai és turisztikai élményt jelent majd.

— Milyen benyomásokat szereztél magáról a városról?

— A kórház *Dobbs Ferry*ben, az egyik külvárosban található, lakni viszont *Manhattan*ben laktam, így lehetőségem volt a várost és a közlekedést is alaposan megismerni. Van egy sajátságos hangulata a városnak, sietős hangulat uralkodik. Az emberek öltönyben-nyakkendőben járnak dolgozni, ugyanakkor az utcák eléggé koszosak. A felhőkarcolók látványa nap mint nap újdonság annak, aki öt-tízemeletes házakhoz szokott egyébként. Rengeteg a szórakozóhely, s az üzletek hét végén is nyitva tartanak. A közlekedés nagyon zsúfolt, mégis gördülékeny a forgalom, körültekintően vezetik az autókat.

— A magyar sajtóban, televízióban nagy port vert fel dr. Kaáli Nagy Géza — az orosházi születésű. SZOTE-n végzett orvos találmánya, az elektronikus fogamzásgátló műszer. Mi a helyzet jelenleg vele kapcsolatban?

— A majomkísérletek már befejeződtek, de néhány vizsgálatot még el kell végezni a módszer mellékhatásainak tisztázása érdekében. Az elektronikus fogamzásgátlás iránt egyébként Amerikaszerte óriási az érdeklődés, s a hozzá kapcsolódó kutatások *nagy nyilvánosság előtt* folynak.

SANDI ISTVÁN

Új helyre költözött a szerkesztőség!

A Szegedi Egyetem eddigi állásait feladta, s a földszintről az emeletre költözött. Pontosan: *a Dugonics tér 12. számú épület földszintjéről ugyanezen épület első emeletére tettük át székhelyünket.* Postacímünk tehát változatlan, s a telefonszámunk is a régi: 12-119.

A költözés oka, hogy a tudományegyetem jegyzetkiadója működik majd a földszinti helyiségben.

Az operaelőadás új lehetőségei

Amikor *A bolygó hollandi* előadásán fölcsendül a nyitány, a függöny is fölgördül, a bevezető zene alatt a színpadon előtörténet elevenedik meg. Az előfüggönyre a főhős képe, s a tenger örvényei vetülnek, izgalmas fényhatások. A kor panoptikuma mered elénk, benne a gyermek Senta, akinek dajkája meséli a hollandi történetét. Az örök vándor ezenközben a színpad fölött (egy trapézon) áll, s a végtelent kémleli. Aztán földre (partra) száll, körülnézi az embereket, a világot, majd vissza-fölszáll hajójának magasába. A kis Senta szalad be, keresi a titokzatos hajóst.

A sztori érthető, didaktikus vagy izgalmas, indokolt vagy fölösleges, mindenesetre élesen veti föl a modern operajátszás alapproblémáját: hallgassuk a zenét vagy nézzük a drámát? Az új törekvések lényege elméletileg az, hogy nem elég, ha a nézőnek „kosztümös koncertet" csinálunk, hanem a zene fölhasználásával, szolgálatában (néha bizony tőle némileg függetlenül) a drámát kell színpadra alkotni. Sokan kérdezik: helyes-e ez? Elítélendő és káros, hogy a túldúsított látvány, a történések dagálya elvonja a figyelmet a lényegtől: a muzsikától, vagy üdvözlendő és üdvös, mert megszabadítja a színházat kiábrándító sablonjaitól, s a nézőnek többfajta érzékére hat.

Nemcsak elvileg, de egy-egy konkrét esetben is nehéz a döntés. Nehéz határt húzni: hol az a látványtömeg, történésmennyiség, amely ideálisan interferál a zenével, annak hatását nem kioltja, mégcsak nem is torzítja, de erősíti. Ehhez az szükséges, hogy a kétfajta mozgás (a zenei és képi) azonos irányú és hullámhosszú legyen.

A bolygó hollandi előadása gyakran jár ezen a határvonalon. Néha-néha túllép rajta, ám durván sohasem sérti meg. A nyitány említett inszcenálása talán túl sok: a bevezető zene a ráhangolódást szolgálja. Azt, hogy mi nézők folyosóhangulatból színházhangulatba kerüljünk. S ha az elsötétedés után rögtön fölmegy a függöny és beindul a színpad, nemcsak a „zene élvezete" szorul háttérbe, hanem ez az átváltozás is átváltoztatás lesz: kicsit erőszakos, túl hirtelen. Szerencsére a rendező megoldásai gyakran találják telibe a zenét. Amikor feltartóztathatatlanul és hatalmasan benyomul a színre (világunkba) a hollandi hajója, amikor Senta lerántja a hatalmas vörös függönyt, és a sejtelmes homályban hirtelen ott áll álmai hajósa, nincsenek kétségeink, a dilemmák föl sem merülnek. Sok ilyen nagyszerű pillanattal ajándékoz meg bennünket az előadás. Ám az eredményeknél nem kevésbé fontos az a tény, ez az operaelőadás, s talán mondhatjuk azt, a mai szegedi operakultúra fölveti ezeket a kérdéseket, szembenéz a dilemmákkal, választ keres. Ez a kutató, újító szándék adja meg bizonytalanságok, sőt a tévedések létjogosultságát.

— OKTA —